

A. PAVELIĆ I SL. KVATERNIK KOD ADOLFA HITLERA U LJETO 1941.

Bogdan Krizman

1. Izaslanik njemačkog ministra vanjskih poslova Joachima v. Ribbentropa u Zagrebu, dr Edmund Veessenmayer, pošao je 13. travnja 1941. u društvu sa Slavkom Kvaternikom — pošto je Kvaternik uz Veessenmayerovu asistenciju 10. travnja poslije podne na zagrebačkom radiju bio proglasio osnivanje ustaške države — u Karlovac u susret ustaškom poglavniku Anti Paveliću.¹ Ondje su oni održali trojni sastanak i Pavelić je tom prilikom izjavio Veessenmayeru da je prema Mussoliniju u stvaranju slobodne i nezavisne Hrvatske potpuno slobodan: ne postoji nikakva obaveza bilo koje vrste prema Duceu.² Pavelić zna da slobodu Hrvatske ima isključivo da zahvali moći Führera, Reicha i Evrope. Zbog toga i samo jedna želja: što skorije priznanje Hrvatske pod njegovim vodstvom od strane nacionalsocijalističkog Reicha; pored toga, Pavelić i Kvaternik žele da ih Führer i ministar vanjskih poslova, nakon izvršenog priznanja, što skorije prime, da bi im zahvalili i obećali da će za Führera živjeti i umrijeti. Pavelić ne namjerava uopće voditi neku vanjsku politiku; to obavlja Führer, a Pavelić želi samo to da svoj narod vodi u bolje dane i da dokaže kako Hrvati nisu Slaveni nego da rasno pripadaju Germanstvu.³

Ubrzo zatim Pavelić je 15. travnja osobno objavio preko radija da su Njemačka i Italija tog dana priznale ustašku državu, pa su tako stale pristizati izjave i drugih država o formalnom priznanju »Nezavisne Države Hrvatske«. Nakon potpisa instrumenta o kapitulaciji jugoslavenske vojske (Beograd, 17. IV 1941) sile Osovine pristupile su podjeli plijena. Radi toga je njemačka strana pozvala talijanskog ministra vanjskih poslova grofa Galeazza Ciana na pregovore u Beč. Tom prilikom Ribbentrop i Ciano su se 22. IV konačno sporazumjeli — nakon Hitlerove odluke da je u principu Reich *politički* nezainteresiran u »hrvatskim pitanjima« — da je najbolje da Italija direktno raspravi sa Zagrebom pitanja budućih odnosa (pitanje personalne unije i drugo). Ribbentrop je pri tom izrazio mišljenje da je najprikladnije ako Pavelić najprije putuje u Rim. Bila mu je, doduše, prenesena želja hrvatskih krugova koji surađuju sa Veessenmayerom da Ribbentrop primi Pavelića, no ministar misli da Pavelić treba najprije posjetiti Rim.

¹ Više o tome: B. Krizman, Pavelićev dolazak u Zagreb 1941. godine, Zbornik Historijskog instituta Slavonije 1, 1963, 133—223.

² Tu je Pavelić govorio neistinu budući da je u razgovorima s Mussolinijem (29. III i 11. IV) — koji su prethodili njegovu upućivanju u Hrvatsku — preuzeo obaveze stipulirane nešto kasnije u »Rimskim ugovorima« 18. svibnja 1941.

³ Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918—1945, Serie D: 1937—1941, Band XII. 2, Göttingen 1969, dok. 341, 457—458.

Tada su započeli direktni pregovori između Rima i Zagreba i Pavelić je 9. svibnja — dok su oni još bili u punom toku — izrazio želju njemačkom poslaniku S. v. Kascheu da ga Hitler primi.⁴ Napomenuo je da time ne želi promicati neke političke zahtjeve nego da Führeru izrazi svoje osobne osjećaje i povezanost s Reichom. Budući da će 18. svibnja uslijediti u Rimu završni akt s Italijom, ne postoje u poslanstvu — upozoravao je dalje Kasche — nikakvi razlozi da do tog posjeta ustaškog poglavnika ne dođe *poslije* 18. svibnja. Pavelić dijeli to mišljenje a sam Kasche misli da bi taj posjet Führeru bio također poželjan radi jačanja pozicija ustaške vlade u Zagrebu, budući da su nakon zaključenja ugovora s Italijom mogući izvjesni unutrašnji otpori. Kasche, na kraju, moli da nadležni faktori Reicha ubrzo donesu načelnu odluku o toj Pavelićevoj molbi.

Odgovarajući na tu brzojavku Ribbentrop je 17. svibnja⁵ obavijestio Kaschea da je Führer spreman da uskoro primi Pavelića, no Ribbentrop odmah skreće poslaniku pažnju na to da će daljnje upute u pogledu datuma posjeta i predaje formalnog poziva Paveliću dostaviti kasnije poslanstvu.

Poslanik NDH u Berlinu dr Branko Benzon izazvao je uznemirenost kod Hitlera i Ribbentropa povjerivši državnom sekretaru u njemačkom ministarstvu vanjskih poslova E. v. Weizsäckeru 20. svibnja⁶ da se Duce — u razgovoru s Pavelićem prilikom ceremonije potpisivanja »rimskih ugovora« 18. svibnja — skeptično izrazio o izgledima Osovine u ratu. Povelj su, čak, i neku istragu o tome, a Ribbentrop je pozvao iz Zagreba na referat i samog Veessenmayera. Kasche je sa svoje strane 30. svibnja⁷ javio ministarstvu da je Pavelić tog dana iznova spomenuo pitanje posjeta Hitleru. On se nosi mišlju da NDH pristupi Trojnom paktu⁸ i tom prilikom mogao bi se organizirati i taj posjet. I referat dra Veessenmayera je s tim u vezi, a za sam posjet predviđa se predaja poklona Führeru: skupocjene garniture šaha i jedne zastave iz vremena Friedricha Velikog. U toku tog posjeta Pavelić namjerava zamoliti Führera da ubrzo primi i vojskovođu Sl. Kvaternika. Tom prilikom Kvaternik bi želio da posjeti i maršala Göringa, a i za tu priliku je predviđena predaja poklona maršalu: staro oružje. Kasche napominje da obje želje, po njegovoj ocjeni, zaslužuju pažnju i zato moli ministarstvo (Ribbentropa) da mu dostavi direktivu o poklonima i mogućnosti da do tih posjeta dođe.

Ribbentrop je 2. lipnja⁹ naredio Kascheu da bezodvlačno prenese Paveliću poziv da posjeti Führera 6. lipnja. Ukoliko se Pavelić slaže, poslat će mu u Zagreb 5. lipnja avion kojim bi Pavelić 6. lipnja prije podne mogao stići u Salzburg. Zatim bi bili prijem i doručak kod Ribbentropa u dvorcu Fuschl, a popodne prijem kod Führera u Berghofu, dok bi povratak u Zagreb uslijedio istog dana na večer ili 7. lipnja prije podne. Na kraju Ribbentrop moli da

⁴ Politički arhiv Ministarstva vanjskih poslova u Bonnu, Biro državnog sekretara, Hrvatska, svezak 1 (Politisches Archiv, Büro des Staatssekretärs, Kroatien, Band 1, Telegramm Nr. 192 vom 9. 5.).

⁵ Politisches Archiv, Büro des Staatssekretärs, Kroatien, Band 1, Telegramm Nr. 396.

⁶ Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918—1945, Serie D: 1937—1941, Band XII. 2, dok. 539, 709.

⁷ Politisches Archiv, Büro RAM, Kroatien, Telegramm Nr. 396 vom 30. 5.

⁸ NDH pristupila je Trojnom paktu 15. lipnja 1941.

⁹ Politisches Archiv, Büro RAM, Kroatien, Telegramm Nr. 400.

Kasche i Veessenmayer prate Pavelića i da mu Kasche telegrafski odgovori tko će sve Pavelića pratiti s ustaške strane.

Sutradan¹⁰ je Kasche javio Ribbentropu da će se u Pavelićevoj pratnji nalaziti: ministar unutrašnjih poslova dr Andrija Artuković, državni tajnik dr Mladen Lorković, podmaršal Vladimir Laxa, dr Vlado Košak, državni tajnik u ministarstvu narodnog gospodarstva, Mato Jagatić, predsjednik državnog ureda za kolonizaciju, pukovnik Ivan Kren, komandant avijacije, zagrebački gradonačelnik Ivan Werner, dr Vjekoslav Vrančić, šef političkog odjeljenja ministarstva vanjskih poslova, pukovnik Adolf Sabljak, poglavnikov ađutant, i šest ustaša. Pavelić će ponijeti na put spomenute poklone za Führera, a kao »revanš« predlaže praktične stvari poput Führerove i Ribbentropove slike. Kasche, sa svoje strane, predlaže da se sada izvrši i predaja kuće za poslanstvo NDH u Berlinu, budući da je to bilo obećano, a neizvršenje obećanja izaziva čuđenje. Putovanje će se, prema Pavelićevoj želji, obaviti autom i željeznicom, kako je već dogovoreno. Kao mjesto sastanka s njemačkim izaslanstvom predlaže novo pogranično mjesto na cesti Zagreb—Brežice kod Bregane, sjeverno od Samobora. Kasche moli, na kraju, da mu jave vrijeme kad da tamo iz Zagreba stignu.

Kasche je 4. lipnja¹¹ dostavio Ribbentropu »karakteristike« pojedinih članova Pavelićeve pratnje — očigledno primljene iz ustaškog ministarstva vanjskih poslova — a u ministarstvu vanjskih poslova u Berlinu pripremili su sve potrebno za predstojeći posjet šefa ustaške države Njemačkoj. U posebnom dokumentu¹² sastavili su točke za razgovore s Pavelićem. U odjeljku: Granična pitanja stoji da je njemačko-hrvatska granica povučena kako je bilo u Zagrebu dogovoreno (odustajanje od carinskog pripojenja kraja oko Huma); za hrvatsko-mađarsku granicu spominje se da Mađarska navodno odbija da Hrvatskoj prepusti Međimurje; za hrvatsko-srpsku — da je u Zagrebu postignut sporazum u pogledu Zemuna, u ostalom dijelu ostaje linija nekadašnje granice između Slavonije i Bosne na jednoj a Srbije na drugoj strani; hrvatska granica prema Crnoj Gori i Italiji — to je pitanje NDH i Italije, a isto vrijedi za hrvatske želje o jednom dijelu nekadašnjeg sandžaka Novi Pazar. U rubrici: Politička pitanja stoji u tom dokumentu da pristup NDH Trojnom paktu ima uslijediti sredinom idućeg tjedna u Veneciji; da će priznanje NDH od strane Japana uslijediti u isto vrijeme, a i Španjolska je — koliko je njemačkoj strani poznato — spremna da NDH prizna; hrvatska je strana spremna da primi 175.000 iseljenih Slovenaca iz Doljnje Štajerske i da odstrani u Srbiju odgovarajući broj Srba iz NDH, kako je to tih dana bilo u Zagrebu pretresano;¹³ Njemačka je spremna da održava uske privredne odnose s NDH, pri čemu je ipak važno pitanje hrvatsko-talijanskih odnosa na ekonomskom polju (talijanski plan o carinskoj uniji). U pasusu o pojedinačnim pitanjima navodi se: pod 1) formiranje njemačkih lovačkih bataljona s imenom »Adolf Hitler« i »von Trenck«; Führerovo odobrenje takvih oznaka stoji pod znakom pitanja; pod 2)

¹⁰ Politisches Archiv, Büro RAM, Kroatien, Telegramm Nr. 423 vom 3. 6.

¹¹ Politisches Archiv, Büro RAM, Kroatien, Telegramm Nr. 426 vom 4. 6.

¹² Punkte für die Besprechung mit dem Kroatischen Staatsführer Pavelic (Politisches Archiv, Büro RAM, Kroatien).

¹³ Telegram poslanika Kaschea od 4. lipnja o tim pregovorima: Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918—1945, Serie D: 1937—1941, Band XII. 2, dok. 589, 796—798.

interes ministarstva vanjskih poslova Reicha da dobije kratkotalasnu radiostanicu Zemun (da vlada NDH prizna postignuti sporazum njemačke strane sa srpskim ministarstvom pošta); pod 3) stavljanje na raspolaganje zgrade i ostalih nekretnina u Liechtensteinallee 2 u Berlinu za smještaj poslanstva NDH (dio prostorija već je stavljen na raspolaganje poslanstvu).

Poslanik Kasche je sa svoje strane sastavio povjerljivu zabilješku za Ribbentropa (Zagreb, 5. lipnja 1941)¹⁴ da bi ga što bolje pripremio za predstojeće razgovore s Pavelićem. U njoj je pribilježio da je 1) titula državnog vođe Antuna Pavelića »Poglavnik«, što na njemačkom znači »poglavica«, njegov pokret — ustaše, pod njegovim neposrednim vodstvom; njegov zamjenik a uz to ministar rata i narodne odbrane je maršal Sl. Kvaternik, u svjetskom ratu austrijski generalštabni oficir koji je često dolazio u kontakt s njemačkim komandama i Vrhovnom komandom. 2) Kvaternik također želi posjetiti Führera; tom prilikom htio bi maršalu Reicha (Göringu) predati dar: starinsko oružje; oba posjeta mogla bi imati privatni karakter, a Kasche ih zagovara. Istodobno predlaže pod 3) da se Paveliću još jednom, usmeno, izrazi zahvalnost za poklonjene zgrade i park namijenjene za njemačko poslanstvo u Zagrebu. 4) Pregovori o granici između Doljnje Štajerske i Hrvatske su u toku; NDH je spremna da prepusti Reichu uski obalni pojas na južnoj obali Drave sjeverno od Vinice u cilju regulacije rijeke Drave; zahtjev Doljnje Štajerske da se hrvatsko selo Hum uključi u Reich bio je otklonjen budući da je Hum mjesto prve izvedbe hrvatske himne. 5) U pogledu granice kod Zemuna postignuta je jednodušnost u razgovoru s vojnim komandantom Srbije održanim 4. lipnja; državna granica bit će tok rijeke Dunav—Sava—Drina; za vrijeme rata je vojnoj upravi Srbije još potreban Zemun s malim zaleđem, a bilo je preliminarno razmatrano i ugovorno uređenje tog pitanja između NDH i vojnog zapovjednika Srbije; utvrđen je nacrt ugovora u općim linijama, a odobrenje Reicha zatražit će se prije nego što se ugovor zaključi. 6) U pregovorima od 4. lipnja postignut je sporazum o preseljenju Slovenaca iz Štajerske i Kranjske u Hrvatsku odnosno Srbiju i odgovarajuće iseljenje Srba iz Hrvatske u Srbiju; Hrvati će iseliti 30.000 Srba više u Srbiju nego što će primiti iz Reicha Slovenaca; poslanik će tog istog dana predati nacrt ugovora o tome, a u njemu je Kasche predviđen kao arbitar. 7) Hrvatska je priznala položaj njemačke narodne skupine pod zaštitom Führera; Kasche je izjavio da Führer napušta misao osnivanja njemačke države u Vojvodini i to područje, jednim dijelom, prepušta NDH; Pavelić je za prvog župana u Srijemu imenovao Nijemca dra Elickera sa sjedištem u Vukovaru; imenovao je također mješovitu komisiju pod Veessenmayerovim predsjedništvom sa zadatkom da formulira položaj Skupine; priznao je da izrađeni prijedlog treba najprije podnijeti na odobrenje Führeru; prihvatio je Kascheove primjedbe o dopunskom tekstu pri zakletvi velikog župana; Kvaternik je predvidio formiranje dvaju bataljona Volksdeutschera u Zagrebu i Rumi, dok Skupina još nije sasvim složna sa svojim vođom, a poslanstvo momentano nastoji da je iznutra ojača i učvrsti. 8) Oružane snage NDH u ovom času imale bi se sastojati od 15 do 20 potpuno formiranih bataljona; odobreno je daljnje formiranje do pet divizija i izgradnja avijacije i to se provodi; vanjski izgled oružanih snaga potpuno je zadovoljavajući; 13. lipnja, na spomendan

¹⁴ Vermerke für den Herrn Reichsaussenminister betreffend Kroatien (Politisches Archiv, Büro RAM, Kroatien).

duhovnog oca Pavelićeva pokreta A. Starčevića, održat će se velika smotra trupa, objaviti ukazi o imenovanjima oficira i predati tradicionalne zastave. 9) Općenito dobar utisak ostavili su privredni pregovori;¹⁵ potrebno je da njemačke liferacije o kojima će se uskoro sporazumjeti u Berlinu budu stvarno i izvršene; isporuke hrvatske privrede Reichu zavise djelomično od toga. 10) Odnos Italija—NDH čini se da je uravnotežen; uslijedile su prve evakuacione mjere talijanskih oružanih snaga; vlada NDH prožeta je osjećajem poštovanja prema Duceu; za grofa Ciana i talijansku vojsku nemaju osobito poštovanje, prije odbijanje; nakon posjeta grofa Volpija u toku je povezivanje s Italijom na privrednom polju.¹⁶ 11) Prekinuti su prije nekoliko dana hrvatsko-mađarski pregovori o granici; Mađarska je voljna da, protivno ranijem obećanju, prepusti Međimurje samo pod uvjetom ako joj se osigura neka vrsta kondominija; NDH to otklanja, a Mađari izjavljuju da je Hrvatska u početku trebala uzeti to područje, budući da je tada raspoloženje na mađarskoj strani bilo tome sklonije.

2. Prema predviđenom i unaprijed utvrđenom programu. Pavelić je s pratnjom otputovao u Njemačku i u dvorcu Fuschl kraj Salzburga, 6. lipnja, razgovarao s Ribbentropom.¹⁷

Ribbentrop je u uvodnim rečenicama izrazio svoju radost što je Hrvatska stekla nezavisnost te tako Pavelić može pristupiti lijepom zadatku državne izgradnje. I Njemačka je od 1933. dalje provela svoju izgradnju i zbog toga osjeća puno simpatija za državu koja se posvećuje sličnom zadatku. Hrvatska je dugo čekala na svoju nezavisnost i Njemačka se raduje što je ta nezavisnost sada postala stvarnost i što Hrvatska može zauzeti svoje mjesto u novom evropskom poretku kakvom osovinške sile teže. Osobno želi hrvatskom narodu i njegovu poglavniku sve najbolje pri ostvarenju zadataka koji pred njima stoje.

Pavelić se Ribbentropu zahvalio na dobrim željama a također je izrekao zahvalnost za veliku pomoć koju je Njemačka ukazala prilikom stjecanja nezavisnosti. Bio je godinama uvjeren da će svanuti dan nezavisnosti njegove zemlje kad Njemačka pobijedi svoje velike neprijatelje. Rekao je i to da su prvi dani postojanja mlade države bili teški, osobito na vanjskopolitičkom polju. Imao je, ipak, sreću što je od početka rata imao u dru Veesenmayeru savjetodavca koji mu je osobno, na polju vanjske politike, izvanredno pomogao. Pavelić se nada da će i nadalje moći računati s Veesenmayerovom pomoći i moli Ribbentropa da ga ostavi u Zagrebu.

Ribbentrop je odvratio da je za Veesenmayera bio predvidio jedan drugi zadatak. Iz Srbije, naime, mora isčeznuti čitavo to zavjereničko društvo koje je uvijek dosad iz te zemlje širilo nemir. Njemačka ne može trpjeti da Srbija nadalje ostane žarište nemira. Pouzdano vjeruje da i Pavelić, kao i njegovi suradnici, mogu pomoći pri toj akciji jer poznaju, vjerojatno, bolje nego drugi

¹⁵ Vidi povjerljivi protokol o privrednim pitanjima od 16. svibnja 1941: Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918—1945, Serie D: 1937—1941, Band XII. 2, dok. 526, 692—693.

¹⁶ Potkraj svibnja boravio je u Zagrebu grof Volpi Di Misurata kao predsjednik talijansko-hrvatskog gospodarskog povjerenstva i pripremio teren za predstojeće pregovore o trgovinskom sporazumu i drugim pitanjima (Hrvatski narod, Zagreb 31. V 1941, br. 108).

¹⁷ Politisches Archiv, Büro RAM, Handakten Schmidt, Aufzeichnungen: 1941 (Teil II).

zavjereničku kliku i organizaciju Crne i Bijele Ruke. Istrebljenje tih elemenata iz preostale srpske države mora se pod svaku cijenu provesti i Ribbentrop se nosi mišlju da te ljude koji djelomično potječu iz vojnih i crkvenih krugova izvuku iz Srbije i nasele negdje na istoku Evrope. Da bi pripremili taj zadatak, pomišljao je na to da Veesenmayera pošalje u Beograd.

Ako bi dr Veesenmayer i otišao u Beograd na novu dužnost — odgovorio je Pavelić Ribbentropu — mogao bi odanle održavati dodir sa Zagrebom i NDH i nadalje im stavljati na raspolaganje svoje dragocjene savjete. Osim toga, Hrvati mogu korisno surađivati pri suzbijanju zavjereničke klike u Srbiji. Pavelić raspolaže stručnjacima koji vrlo dobro poznaju prilike u Srbiji, a može također staviti potrebne dokumente na raspolaganje¹⁸.

Zatim je Pavelić, u razgovoru, prešao na situaciju u NDH koja danomice postaje sve bolja i izjavio da se i na privrednom polju osjeća značajan uspon. Jedinu teškoću predstavlja snabdijevanje živežnim namirnicama takozvanih »pasivnih« krajeva Hrvatske. No i ondje će se moći, kako se nadaju, izdržati do nove žetve.

Ribbentrop je u daljnjem toku razgovora izrazio svoje zadovoljstvo što su s Duceom raščišćena hrvatsko-talijanska pitanja. Poznato mu je da te stvari nisu sasvim jednostavne i lake; s druge strane, Pavelić je dvanaest godina proveo u Italiji i upoznao Ducea tako da je iz Italije ponio sa sobom najbolje preduvjete za rješenje tih pitanja koje nije sasvim jednostavno. U Njemačkoj su u svakom slučaju bili zadovoljni zbog hrvatsko-talijanskog sporazuma, jer je u početku vladala ondje izvjesna zabrinutost zbog teškoća u pregovorima koje bi eventualno mogle nastati.

Pavelić je odvratio da su pregovori s Italijom u početku doista bili vrlo teški. Bio je tada potpuno pritisnut uza zid i na kraju nije znao drugo nego da zatraži razgovor s Duceom. Na taj način pošlo im je za rukom da uklone teškoće, iako mora reći da ga novo razgraničenje ne čini sasvim sretnim.

Nove su granice — napomenuo je Ribbentrop — ipak u znatnoj mjeri bolje nego ono što su u početku planirali. On sam iskoristio je priliku na sastanku s grofom Cianom¹⁹ da mu — moleći ga da to prenese Duceu — izloži njemačko stanovište o jednom razumnom rješenju tog pitanja, tj. on (Ribbentrop) mu je savjetovao da napusti rješenje koje bi predstavljalo samo opterećenje budućih odnosa Rima sa Zagrebom, a koje, na kraju krajeva, ne bi bilo ni u talijanskom interesu. Izvjesne ideje izgledale su mu ponešto neprikladne, pogodne da vode na stranputicu, a s druge strane ne smiju se potcjenjivati teškoće jednog kompromisa između razgraničenja koje se temelji na etničkom i historijskom principu. Ne može se povući neka granica stoprocentno prema etničkom principu, jer se moraju uvažiti i historijske granice.

Talijani su u početku tražili personalnu uniju — upozorio je Pavelić. To ipak nije mogao prihvatiti iz političkih razloga i radi političke nezavisnosti svoje zemlje. Međutim, ranijih godina Talijani su se o tim stvarima tako dogovarali sa Mačekom.

---

¹⁸ Veesenmayera su zatim uputili u Beograd da se ondje stavi na raspolaganje opunomoćeniku ministarstva vanjskih poslova kod vojnog zapovjednika u Srbiji, s tim da sprečava odn. onemogućava djelatnost srpskih političkih elemenata koja bi bila uperena protiv političkih interesa Reicha.

¹⁹ U Beču 21. i 22. travnja 1941.

Kad će novi kralj stići u Hrvatsku? — upitao je Ribbentrop, a Pavelić mu je odgovorio da mu to samom još nije poznato, budući da se mora prvo izgraditi uprava zemlje i država očistiti od neprikladnih elemenata²⁰.

Na primjedbu šefa njemačke diplomacije da će NDH dobiti manjinu od jedan i pol miliona Srba²¹, odgovorio je Pavelić da pitanje neke srpske manjine prije 60 do 70 godina još nije postojalo. Tek njihovim prelaskom u srpsko-pravoslavnu crkvu ti su dijelovi stanovništva pogrešno učinjeni Srbima. Uostalom, Hrvatska će rado prepustiti Srbe sa svog područja i za to prihvatiti Slovence, kao što je to i bilo već sugerirano s njemačke strane.

Ribbentrop se s time složio, a Pavelić je zatim izjavio da će Srbe odstraniti čim Slovenci stignu. Pozabavio se, zatim, židovskim pitanjem i napomenuo da samo u Zagrebu živi 12.000 Židova. Već su stupili na snagu zakoni o Židovima²² i Židove će u sve većoj mjeri iskopčati nakon što su oni za vrijeme ranijih režima na svim poljima stekli znatan utjecaj (u industriji 70 posto).

U daljnjem toku razgovora spomenuli su Vi. Mačeka, koji — kako je Pavelić rekao — živi na svom posjedu u Hrvatskoj (Kupinec) a koji je u krizi zakazao. Međutim, Mačekovi suradnici idu s Pavelićem i pripadaju ustaškom pokretu²³.

Na jedno pitanje Ribbentropa o unutrašnjem uređenju NDH Pavelić je odgovorio da će postojati u zemlji samo jedna stranka, ustaše, u koju će preuzeti sve ostale još postojeće grupice²⁴. Na religioznom polju — rekao je dalje — ne treba očekivati nikakvih teškoća od strane muslimana. Kod katolika niži kler stoji u cijelosti uz Pavelićev pokret. Međutim, visoki katolički kler i biskup (zapravo nadbiskup Stepinac; B. K.) raspoloženi su protiv ustaškog pokreta, no to njihovo držanje, prema Paveliću, nije nikako povezano

²⁰ Kasche je 24. lipnja informirao ministarstvo u Berlinu što mu je povjerio ministar vanjskih poslova M. Lorković nakon razgovora s talijanskim poslanikom. Casertano je, naime, prenio Lorkoviću da se designirani kralj (vojvoda od Spoleta) osjeća zanemaren od strane vlade NDH, a Pavelić je nato odgovorio da ne može dobro pregovarati s designiranim kraljem Hrvatske posredstvom talijanskog poslanstva, pa će zbog toga i zamoliti vojvodu da pošalje u Zagreb jednog svog adutanta, što je Casertano priznao kao opravdano. (Politisches Archiv, Büro des Staatssekretärs, Kroatien, Band 1, Telegramm Nr. 575 vom 24. 6.).

Vojvoda od Spoleta nosio se mišlju da u Zagreb povede kao savjetnika talijanskog diplomatu R. Guariglija.

²¹ Sama ustaška štampa priznala je da Srba ima u NDH 1,848.400 (Hrvatski narod, 19. V 1941, br. 96).

²² Na primjer: Zakonska odredba o rasnoj pripadnosti od 30. IV 1941, Zakonska odredba o zaštiti narodne i arijske kulture hrvatskog naroda od 4. VI 1941, Naredba o promjeni židovskih prezimena i označivanju Židova i židovskih tvrtki od 4. VI 1941, Zakonska odredba o sprečavanju prikrivanja židovskog imetka od 5. VI 1941, Zakonska odredba o obaveznoj prijavi imetka Židova i židovskih poduzeća od 5. VI 1941 i drugo.

²³ Kao što su bili dr. J. Berković, dr. Dragutin Toth, Janko Tortić i drugi.

²⁴ Štampa je s velikim zakašnjenjem donijela slijedeću Pavelićevu odredbu: »Zagreb, 23. lipnja. Iz Glavnog Ustaškog Stana izdana je ova Odredba: Ovim odredbom, da sva politička društva, koja rade na istim ciljevima, kao i Hrvatski Ustaški Pokret, te koja su osnovana u glavnom na istim načelima, imaju unići u Ustaški Pokret, a njihovo članstvo ima se svrstati u Ustašku organizaciju. Dano u Glavnom Ustaškom Stanu, dne 9. lipnja 1941. Poglavnik: Dr. Ante Pavelić.« (Hrvatski narod, Zagreb 24. VI 1941, br. 130).

s nekim prijateljskim osjećajima za Srbe nego se može objasniti međunarodnom orijentacijom katolicizma.

Na Ribbentropovo pitanje o suradnji s talijanskim oružanim snagama, Pavelić je odgovorio da takva suradnja direktno ne postoji nego jedino između generalštaba jedne i druge strane. Budući da su Hrvati sami dobri vojnici, njima nisu potrebni nikakvi talijanski instruktori tako da zapravo ne dolazi do izražaja nikakva suradnja na vojnom polju.

Privredni sporazum s Italijom, koji je više privremen, može se označiti kao dobar, a u pogledu razgraničenja Pavelić je Ribbentropu iznio želju hrvatske strane u pogledu Novog Pazara i Sandžaka.

Na Ribbentropovo pitanje, da li će Hrvatska dobiti neki drugi glavni grad, Pavelić je odgovorio da će biti teško upravljati zemljom iz Zagreba. Zbog toga trebat će ondje ostaviti samo određene političke vlasti a jedan će dio vladinog aparata premjestiti u Banja Luku²⁵. To se događa već iz obzira prema tamošnjem muslimanskom stanovništvu, a i zato jer bi u protivnom Zagreb postao preglomazan poput »vodene glave« (Wasserkopf).

Ribbentrop je još jednom izrazio svoju radost što je došlo do oslobođenja Hrvatske, a u dužem izlaganju ukazao na Führerovu politiku koja je od 1933. dalje neprekidno težila prijateljstvu sa Srbijom. Njemačka nije ništa htjela od Srbije, najviše ako je bila zainteresirana za mir na Balkanu. U duhu te politike učinili su još jednu ponudu Srbiji da pristupi Trojnom paktu. Pri tom je Ribbentrop objasnio Paveliću tu ponudu Beograda u pojedinostima i dodao da je Führer — pošto su incidenti u Beogradu rasčistili situaciju (27. III 1941) — izdao za jedan sat vremena naređenje za napad, a devet dana kasnije Srbija je bila likvidirana.

Srpski vojnici nisu bili dobri — nastavio je Ribbentrop. Iz svjetskog rata ostali su u boljoj uspomeni, jednako kao Francuzi i Englezi, koji su u ratu bili bolji nego u sadašnjem sukobu. To se pokazalo opet jednom kod Engleza pri zauzeću Krete, gdje su njemačke snage — pri neprijateljskoj premoći od 60 do 70.000 ljudi — pobijedile nakon teških borbi. Grci, naprotiv, držali su se vrlo hrabro, dok Englezi nisu više oni stari: ako su još hrabri, vodstvo im je potpuno nesposobno. Za njih je situacija vrlo loša i jasno je da su već izgubili rat. *Engleska više ne može pobijediti!* Ona više nije sposobna da drži svoje položaje ni u Evropi ni u afričkom prostoru ni na Bliskom istoku. Kad će biti protjerana iz svih tih područja, to se momentano još ne može reći, ali će to možda biti već ove godine. Osovina u svakom slučaju čvrsto drži u ruci evropski i afrički prostor i Englezi se neće moći trajno držati ni u Egiptu ni na Bliskom istoku ni na Atlantiku.

I u zraku — nastavljao je Ribbentrop samouvjeren — ne postoji kombinacija (također ni ona: Engleska plus Amerika) koja bi u pogledu naoružanja, ma i približno, mogla postizavati što Njemačka i evropski prostor pod njenom kontrolom mogu proizvoditi. Vjeruje da će možda već u toku godine doći do odluke. Njemačke će podmornice poput morskih pasa kružiti oko britanskih otoka i bit će zanimljivo promatrati da li će u lipnju kod svjetlih noći ponovo postići tako visoke brojke o tonaži potopljenih brodova kao što je to bilo u mjesecu svibnju (760.000 tona). U ovom času Englezi mogu još u izvjesnoj

---

²⁵ Odredbom od 29. travnja 1941. Pavelić je odredio da se potpredsjednik vlade danom 1. V 1941. preseli iz Zagreba u Banja Luku.

mjeri izbjegavati opasnost od podmornica pomoću prebacivanja linija kojima njihovi konvoji plove. U mjesecu srpnju ili kolovozu bit će u akciji protiv neprijatelja tako velik broj podmornica da i to pomoćno sredstvo neće više biti moguće. Pod utjecajem te mjere i snažnog bombardiranja engleska brodska tonaža sasvim će se smanjiti. Pored toga će se proučiti još i druge stvari, jer Kreta nije bila uzalud osvojena. Ondje su prikupljena dragocjena iskustva za odlučujući udarac Engleskoj, a ni Amerikanci neće ništa promijeniti na konačnom ishodu rata. Oni će u najgorem slučaju produžiti trajanje rata. Rooseveltu mora, ipak, biti jasno da će se pri stupanju u rat naći protiv čitavog svijeta, Evrope i Afrike.

Pod tim uvjetima vlada u Njemačkoj gvozdeno pouzdanje. Ljudi znaju da je rat dobiven. Radi se samo o tome da se sada ta pobjeda konsolidira. U tu svrhu će Njemačka još nanijeti teške udarce dok Englezi ne budu napokon spremni da zamole mir — što se, možda, može lakše dogoditi nego što se vjeruje — ili će biti, dio po dio, uništeni, pri čemu će — što se samo po sebi razumije — doći do sloma i čitavoga Britanskog imperija. Osovina će stvoriti novi poredak u kojem i Francuska treba naći svoje mjesto. Engleska se mora također prilagoditi ili će se sama raspasti.

Pošto je Ribbentrop završio taj pregled općeg položaja, iznova je spomenuo NDH i izrazio spremnost njemačke strane da pruži ruku pomoćnicu kad njena pomoć, pri prevladavanju bilo kakvih teškoća, postane potrebna. Italija je saveznik Njemačkog Reicha u borbi na život i smrt i ona je od Njemačke u tom prostoru dobila primat. Zbog toga Njemačka želi da se između Italije i NDH postigne suradnja puna povjerenja i sa svoje strane je spremna učiniti sve što može da bi unapredili tu suradnju.

Na kraju je Pavelić nabacio pitanje: u kojem obliku treba odrediti novu hrvatsku granicu, da li jednim komuniquejem ili jednostavnim aktom vlade? Ribbentrop je odgovorio da bi, možda, vladin akt predstavljao najbolji oblik, ali bi on ipak želio da još jednom o tome razmisli i zatim iznova razgovara s Pavelićem.

Ribbentrop je još jednom upitao Pavelića o stručnjacima za srpske »zavjereničke organizacije«, koji bi mogli staviti na raspolaganje spiskove neželjenih elemenata, i Pavelić je ponovo obećao suradnju na tom polju pomoću stručnjaka iz NDH. Ribbentrop je odvratio da će u tom pitanju poslanici Benzler²⁶ i Kasche surađivati s Hrvatima. Pavelić je nato izrazio mišljenje da je jedan dio zavjerenika pobjegao u SSSR, no da se, ipak, još znatan broj mora nalaziti u Srbiji. Spomenuo je imena pojedinih organizacija, među kojima i četničku, i označio također privredne krugove kao one koji pripadaju zavjereničkoj kliki.

Pavelić je zatim otišao na glavni sastanak s Hitlerom u rezidenciji Berghofu. Tom popodnevnom razgovoru prisustvovali su maršal Reicha Hermann Göring, v. Ribbentrop, general Karl Bodenschatz i poslanik Walter Hewel.

---

²⁶ Poslanik Felix Benzler bio je isprva predstavnik ministarstva vanjskih poslova kod Komande 12. armije, a od 28. IV 1941. šef ureda ministarstva vanjskih poslova kod vojnog zapovjednika Srbije u Beogradu.

Pavelić je Hitleru na samom početku — stoji u zabilješki glavnog tumača ministarstva vanjskih poslova dra P. O. Schmidta od 9. lipnja 1941²⁷. — izrazio zahvalnost NDH za postignutu nezavisnost. Hitler je uzvratio da je razvoj u Hrvatskoj uvijek pratio s velikim zanimanjem, budući da mu je osobno hrvatski narod iz njegove mladosti vrlo dobro poznat. Najnovija povijest učinila ga je (Hitlera) *nehotičnim instrumentom oslobođenja Hrvatske*, jer on zapravo nije uopće namjeravao nastupiti protiv Jugoslavije²⁸.

Sada mladu Hrvatsku — nastavlja je Hitler — očekuje veliko djelo izgradnje, za koje su Njemačka, a osobito maršal Reicha Göring, izvanredno zainteresirani. Njemačkoj je uvijek bio cilj da balkanske zemlje učini svojim dobrim privrednim partnerima i ona je imala sve drugo samo ne zavojevačke namjere prema njima. Htjela je samo pomoći pri razvitku tih zemalja, i to ne iz osjećaja lažne sentimentalnosti nego zato jer je to tražio njen vlastiti ekonomski interes. Politički, Njemačka nema nikakvih interesa koji bi stajali u suprotnosti s onima balkanskih zemalja. Sada postoji snažna želja — naglasio je Hitler — da se izgrade privredni odnosi između Njemačke i NDH.

Pavelić je tu misao prihvatio i rekao da i NDH sa svoje strane želi razviti privrednu suradnju. Pri tom želi ostati nezavisnom državom i vrlo je ljubomorna na svoju slobodu i nezavisnost. Zato se i u protekla dva mjeseca nije ništa dogodilo što bi, na bilo koji način, moglo dovesti u pitanje političku ili ekonomsku nezavisnost Hrvatske. Führeru i njemačkom narodu osigurana je najveća zahvalnost Hrvatske, jer još se u povijesti nije dogodilo da bi se bez pomoći neke velike države mogao neki mali narod osloboditi. Kod Hrvatske pomogla je Osovina i zato se i stanovništvo svuda pokazalo zahvalno njemačkim snagama pri njihovu prolazu preko hrvatskog teritorija. Taj osjećaj zahvalnosti neće nikada presahnuti, jer su Hrvati kao narod poslovično vjerni.

Hitler je na tom mjestu ubacio da mu je to vrlo dobro poznato.

Nastavljajući svoje izlaganje Pavelić je dalje spomenuo etnički sastav ustaške države i muslimane označio kao najčišći dio hrvatskog naroda, kod kojeg je nacionalna svijest najснаžnije sačuvana. Na tom mjestu iznio je iznova svoje želje — kao i u Fuschlu kod Ribbentropa — o granici NDH kod Sandžaka i Novog Pazara.

Hitler je odgovorio da mu je iz njegova austrijskog razdoblja poznato kako je hrvatski i bosanski element pripadao nekoć među državi najvjernije i najpouzdanije. Radi toga je za hrvatsku državu dragocjeno ako se upravo u istočnom dijelu zemlje može prema Srbima podignuti sigurna pozicija pomoću muslimanskog stanovništva. S tim u vezi spomenuo je da je supruga Milana Stojadinovića prilikom nedavnog kraćeg posjeta Njemačkoj označila muslimane kao fanatične Srbe. Ona, uostalom, sigurno nije nikakva prijateljica ustaške države i možda je i iz idealnih razloga pozdravila državni udar u Beogradu jer je tako omrznuti Cvetković morao odstupiti. Pavelić je na to dodao da će zbog razloga što ga je Führer upravo spomenuo (o »jačanju«

²⁷ Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918—1945, Serie D: 1937—1941, Band XII. 2, dok. 603, 813—816.

²⁸ »Die jüngste Geschichte habe ihn (den Führer) zu einem ungewollten Werkzeug der Befreiung Kroatiens gemacht, denn er habe an und für sich gar nicht die Absicht gehabt, gegen Jugoslawien vorzugehen« (Isto, 813).

istočne Hrvatske) i prenijeti onamo dio vladina aparata. Tako će ondje imati sjedište potpredsjednik vlade NDH, koji je sam musliman²⁹, i pojedini vladini uredi.

Srpsko pitanje — nastavio je Pavelić — postoji zapravo tek šestdesetak godina. Oni dijelovi stanovništva koji su tada prešli u srpsko-pravoslavnu crkvu bili su na taj način pogrešno nazvani Srbima, iako su u stvari Hrvati.

Hitler je s tim u vezi spomenuo planove o preseljavanju stanovništva, prema kojima bi naselili Slovence u Hrvatsku i zato bi Srbi imali biti prebačeni u Srbiju. Takva preseljenja su sigurno, što se razumije samo po sebi, trenutačno bolna, ali su bolja nego neprekidno trpljenje. Njemačka ni u kojem slučaju ne želi da drugom pripisuje nešto što i sama ne čini. Sama je pristupila preseljavanju svojih zemljaka iz područja u kojima već 300—400 godina prebivaju. Jednom mora doći do takvog poteza, do jedne »komasacije« koja je zasigurno trenutačno bolna, ali koja već djeci preseljenih donosi mnoge prednosti.

*Uostalom — ako hrvatska država želi biti sasvim solidna, mora se — istakao je Hitler — pedeset godina voditi nacionalno netolerantna politika, jer iz pretjerano velike tolerancije u tim pitanjima nastaju samo štete*³⁰.

Pavelić je, s tim u vezi, rekao da je za nj najteže pitanje predstavljala Dalmacija, pitanje koje je, hvala Bogu, sada riješeno, a Führer je nato taj sporazum između Italije i NDH okarakterizirao kao vrlo pametan i mudar. Što će biti stvarno korisno, pokazat će se pojedinačno u toku vremena. Njemačka u svakom slučaju želi da nagodba uspije.

Osobno se on (Hitler) odnosi prema hrvatskom narodu sa simpatijama. S druge strane je Njemačka povezana savezom s talijanskim narodom. Duce je njega osobno obavezao na veliku zahvalnost svojim držanjem kod pripojenja njegove vlastite domovine (tj. Austrije; B. K.) Njemačkoj, a također je za vrijeme češke krize učinio sve što je bilo u interesu Njemačke. Kod izbijanja rata Mussolini je nastojao sve do kraja da odvrati nesreću. Ulazak Italije u rat nije u prvo vrijeme bio potreban zbog nepostojanja akutne opasnosti, a zatim je i Italija stupila u rat i od toga dana su obje zemlje — Njemačka i Italija — najbliži drugovi u borbi. Zbog svih tih činjenica osobno je obavezan Italiji na veliku lojalnost, a bio je zabrinut zbog opasnosti da izbije kriza u odnosima između Italije i NDH. Duce mora biti u položaju da bilježi uspjehe, a kod teritorija koji je u pitanju radi se o starim ciljevima koji su bili Italiji obećani već za vrijeme svjetskog rata³¹. Njemačka sama ne traži na tom području ništa za sebe, budući da se ne smatra pravnim nasljednikom Austro-Ugarske. Ona stoji na strani Hrvatske kao njen iskreni prijatelj, koji je spreman da kod teškoća posreduje i daje savjete.

Hrabra i snažna Hrvatska — odvratio je Pavelić — s velikom zahvalnošću prima ponudu Führera o posredovanju ako bi iskrisle teškoće. Upozorio je dalje na pregovore o granici koji su već duže vremena u toku, a sad su i okončani, pregovori koji su osobito s Italijom biti teški sve dok nije zamolio

²⁹ Dr. Osman Kulenović iz Bihaća.

³⁰ »Im übrigen müsse, wenn der kroatische Staat ganz solide sein sollte, 50 Jahre lang eine national intolerante Politik getrieben werden, weil aus einer übergrossen Toleranz in diesen Dingen lediglich Schaden entstünde« (Isto, 815).

³¹ Tajni londonski ugovor od 26. IV 1915.

Ducea za razgovor. Nadovezujući na to, Pavelić je istakao izvanrednu suradnju s njemačkom narodnom skupinom u NDH.

Da su zemlje Jugoistoka bile pametne — odgovorio je Hitler — trebale su dobro postupati s njemačkom manjinom i na taj bi način stvorile jednu vezu mira između vlastite zemlje i Njemačkog Reicha. Na žalost, u Jugoslaviji, Rumunjskoj i Mađarskoj dogodile su se stvari u mnogom drugačije.

Tu Hitlerovu misao Pavelić je prihvatio i ustvrdio da se Hrvati zato tako dobro slažu s njemačkom narodnom skupinom jer nisu — kako se to pogrešno tvrdi — Slaveni. Hrvati potječu od Gota³² i njima je panslavistička ideja bila nametnuta kao nešto artificijelno. Hitler mu je na to odvratio da ne postoji, što se samo po sebi razumije, jedinstvena slavenska rasa, kao što to očite razlike između Poljaka, Čeha, Dalmatinaca itd. pokazuju dok, naprotiv, Germani — kako je to utjelovljeno kod Nijemaca i Engleza — pružaju apsolutno jedinstvenu sliku.

Tu je maršal Göring ubacio svoje upozorenje o brojčano jakoj češkoj koloniji nastanjenoj u Dubrovniku (!), na koju se, po njegovu mišljenju, mora pripaziti. Istovremeno je čestitao Paveliću što je Dubrovnik pripao NDH.

Pavelić je odgovorio da se i on sam za to jako zalagao; da Kotor iz strateških razloga, dakako, nije mogao pripasti NDH, pri čemu mu strateško značenje Kotora, s obzirom na novu situaciju na Jadranskom moru, nije baš jasno. Ukazao je zatim na pitanje Međimurja, koje valja još rasčistiti s Mađarskom. Sa židovske mađarske strane — rekao je on — sve će se staviti u pokret da bi taj kraj pripao Mađarskoj.

Namjesnik Horthy — odgovorio je Hitler — nije htio imati taj kraj nego samo vezu do slobodne luke na Jadranu, a tu je Ribbentrop, kao dopunu, dodao da pretpostavlja da će do rješenja tog pitanja ipak doći.

U daljnjem razgovoru dodirnuti su i pitanje kralja u NDH, pri čemu je Pavelić ponovo naglasio da je bio primoran — u pregovorima koji su prethodili zaključenju »Rimskih ugovora« — otkloniti personalnu uniju s talijanskom kraljevskom kućom. Sadašnje stanje okarakterizirao je kao privremeno. Pošto je Göring još spomenuo nekoliko privrednih pitanja, kao što su razvoj pomorske plovidbe, izgradnja cesta i unapređenje prometa stranaca, osobito što se obalnog pojasa tiče, Hitler je savjetovao Paveliću da ne stvara preveliku vojsku. Bilo bi znatno bolje — rekao je — ako bi imao manje brojne, ali zato potpuno naoružane i dobro izvježbane trupe. Zatim se u nekoliko rečenica pozabavio i s pitanjem pristupa Jugoslavije Trojnom paktu i njegovom prethistorijom.

Pri kraju razgovora Pavelić je spomenuo još neka svoja iskustva s katoličkom crkvom. Tako mu je, na primjer, hrvatski biskup (nadbiskup) dao pouku da se može vladati samo ako se, što je moguće više, popušta. Mladi župnik koji se tom prilikom nalazio u biskupovoj pratnji i koji — kao mnogi mladi svećenici — pripada ustaškom pokretu učinio je na to nekoliko primjedbi koje visokom duhovnom gospodinu nisu odgovarale, na što je i upozorio Pavelića navodeći da taj mlađi svećenik i nije iz njegove dijeceze nego da je došao samo kao njegov pratilac. Ni papa također — potužio se Pavelić Hitleru — ne želi priznati Nezavisnu Državu Hrvatsku, budući »da su i na

---

³² Tu su »gotsku teoriju« zastupali i Cherubin Šegvić i Stjepan Buć. Vidi brošuru Buć a, Naši službeni povjesničari i pitanje podrijetla Hrvata (Zagreb 1941).

drugoj strani katolici«. No, ponudio je Paveliću da u Zagreb pošalje jednog promatrača, a to je Pavelić, sa svoje strane, otklonio³³.

Na kraju je Göring još jednom spomenuo pitanje privrednog razvitka NDH, a Führer je nato dodao da bi evropski kontinent mogao biti autarhičan kad bi se u Evropi provela razumna planska privreda. Sa svoje strane, Pavelić je izrazio spremnost da NDH pridonese privrednoj eksploataciji zemlje.

Pošto je Führer ukazao na korisnost politike dugoročnih trgovinskih ugovora, koja je kako za industriju tako i za poljoprivredu izvanredno povoljna, službeni je dio razgovora bio završen.

Sutradan se Pavelić s pratnjom vratio u Zagreb.

3. Napokon se Slavku Kvaterniku ispunila želja: Ribbentrop ga je — čini se, prilikom ceremonije potpisivanja instrumenta o pristupu NDH Trojnom paktu (Venecija, 15. lipnja 1941)³⁴ — pozvao da posjeti Njemačku i Hitlera. Budući da su operacije protiv Sovjetskog Saveza bile u punom toku, Hitler je primio Kvaternika u svom Glavnom stanu u Istočnoj Pruskoj i to u prisutnosti Ribbentropa, načelnika Vrhovne komande feldmaršala W. Keitela i poslanika Hewela, koji je vodio zapisnik.

Führer započinje razgovor — stoji u njemačkom zapisniku o tom razgovoru³⁵ — prikazujući Kvaterniku neke pojedinosti organizacije Glavnog stana. Zatim opisuje rat na Istoku. Dosad je njemačka strana, prema Hitlerovim riječima, postigla goleme uspjehe: u četiri tjedna zauzeto je 470.000 kvadratnih kilometara, područje koje je po prostranstvu veće od Njemačke prije pripojenja Austrije. Izvršeni su nečuvjeni pothvati i djela, a posebno divljenje zaslužuje organizacija snabdijevanja iz pozadine i upravo jedinstveno djelo željezničkih pionira. Sudbinu Napoleona neće ovog puta doživjeti on (Hitler) nego Staljin. Sama borba po sebi je odvratna: Rusi nisu nikakvi vojnici nego beštije. U njima nema ni trunke vojničkog shvaćanja časti. *Sovjetske armije zapravo su uništene i on ne vjeruje da će u roku od šest tjedana još negdje postojati ozbiljniji otpor.* Jedini su saveznici Sovjeta prostranstvo i teror pomoću kojeg prisiljavaju svoje vlastite ljude da se bore. Tek sada se spoznaje u potpunosti veličina opasnosti koja je prijetila od Sovjeta čitavoj Evropi, budući da ni oni sami (Hitler i njegovi) nisu nikada slutili da bi ta opasnost mogla imati tako strahovite razmjere.

³³ Vatikan je u početku namjeravao da u Zagreb pošalje apostolskog delegata. Međutim, zbog pogrešne informacije ili predrasude da se apostolski delegati šalju samo u misijske zemlje, Pavelić je odbijao da dopusti ulazak apostolskog delegata u zemlju. Zbog toga je Papa Pio XII. izabrao formulu »legata« kod Episkopata i izabrao osobe koje nisu potjecale iz diplomatskog osoblja Sv. Stolice niti su bile posebno spremljene za takve misije. To je bio Mons. Giuseppe Ramiro Marccone, O. S. B., kao izaslanik, a dr. Giuseppe Masucci, O. S. B., kao njegov tajnik.

Poslije rata izašao je dnevnik tog Masuccija pod naslovom, *Misija u Hrvatskoj 1941—1946*, Madrid 1967.

³⁴ Na jednom primjerku Kascheova telegrama stoji zabilježeno pod 16. VI da je ministar vanjskih poslova (Ribbentrop) pozvao Kvaternika; da datum valja još utvrditi a da o tome valja ponovo referirati nakon četiri dana (Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918—1945, Serie D: 1937—1941, Band XII. 2, dok. 629, 857, bilj. 2).

³⁵ Andreas Hillgruber, *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler. Vertrauliche Aufzeichnungen über die Unterredungen mit Vertretern des Auslandes 1939—1941*. München 1969, dok. 28, 303—311.

Pregovaranje s njima — nastavljao je Hitler — bilo bi bezizgledno. Kod 160 divizija što su ih Rusi skoncentrirali na njemačkoj granici ne bi više bilo moguće neko povlačenje s fronta. I šta bi značilo povlačenje od 50 do 70 kilometara kod motoriziranih jedinica? U najkraćem roku bila bi ispražnjena zona pređena. Plan Kremlja sada je jasan. U jesen bi boljševici najprije zaposjeli rumunjska petrolejska polja i njemačkoj strani zatvorili njen benzinski pipac, a da ona ne bi mogla protiv toga nešto poduzeti. U isto vrijeme upali bi u Finsku i onemogućili Nijemcima da se snabdijevaju niklom. Idućeg proljeća njemačke armije više ne bi bile potpuno sposobne za borbu zbog nedostatka tih, za naoružanje životno važnih, proizvoda. Zbog klimatskih prilika u jesen ne bi više mogle ratovati s Rusijom. Engleska je nesumnjivo pomagala taj sovjetski plan obećanjima, premda se i sada pravi naivna. Sve su to na njemačkoj strani znali, ali nisu znali da sve ima tako goleme proporcije kako se to danas pokazalo. Rusi su proizveli aviona i tenkova u takvim količinama da bi to on (Hitler) — da su ga prije o tome informirali — smatrao nemogućim i da bi vjerovao da se ovdje radi o atrapama. Uvjeren je da je najkasnije u jesen trebala diljem Evrope izbiti ova tatarska provala Džingis-kana. Kvalitetu bi Sovjeti zamijenili masom, i on je veoma radostan što je donio odluku i tako pretekao sudbinu. Preko 8000 ruskih tenkova leži prebrojeno pozadi njemačkog fronta i tek sada izgleda da materijalne rezerve ponešto nedostaju. Prvih dana vijesti su bile upravo fantastične. Naime, pristizale su vijesti da je uništeno 400, 600, 800 tenkova i Hitler misli da nijedna druga sila na svijetu osim Njemačke ne bi mogla odolijeti tim napadima pancera. Kad njemačka vojska ne bi posjedovala tako izvanrednu protutenkovsku odbranu i kad njemačke jedinice, osobito pješadija, ne bi bile u tako zadivljujućem omjeru lišene kriza, tad bi morale toj navali podleći. Njemačka je strana također malo znala o ruskim utvrđenjima na granici a jednako tako malo o golemom broju aerodroma u blizini granice. Pomoću udara preko tzv. Staljinove linije slomljena je hrptenjača ruske vojske i u roku od šest do osam tjedana bit će likvidiran najveći broj ruskih odreda³⁶. I ako sada netko kaže da će Rusi organizirati na Uralu vojsku od 10 miliona ljudi, može se on (Hitler) na to samo nasmijati. On je osobno jedan od najvećih specijalista na polju naoružanja i može prosuditi kakva bi glupost bila takva tvrdnja. Da je njemačka strana izgubila područje Ruhra i industrijski rajon Gornje Šleske, tada ni on ne bi više mogao organizirati neku vojsku. Vremena u kojima se moglo poslati na front jedinice naoružane srpovima i kosama prošla su u nepovrat. Rusi su bestijalni i to ne samo prema neprijateljima nego i prema vlastitim ljudima. I u njihovim vlastitim redovima ljudski život ne vrijedi baš ništa. U jedno turobno vrijeme radosno djeluje činjenica da je borba protiv boljševizma ujedinila čitavu Evropu. Postoje stvari koje preko svega drugoga dovede narode do zajedničkih ciljeva.

Tu se Hitler zaustavio i upitao Kvaternika kakve su to teškoće na koje je ustaška država nedavno naišla na unutrašnjem planu, a Kvaternik je nato potvrdio vijest o komunističkim nemirima³⁷, ali je izrazio uvjerenje da je hrvatskoj vladi pošlo za rukom da te pokušaje vrlo brzo svlada. Zagreb je —

³⁶ Što je značilo: do konca rujna 1941!

³⁷ Tu Kvaternik misli, pored ostalog, na pokušaj bijega zatočenika iz logora Kerestinec sredinom srpnja 1941.

tako mu to dođe — grad u koji su Jugoslaveni ugorali šarenu mješavinu naroda. Beograd je u nj doveo 110.000 ljudi, Srba, Židova i druge nepouzdana rase koje su notorni izazivači nemira. Međutim, vlada ima dovoljno tvrdu šaku.

Predbacivali su mu — nadovezao je Hitler — da je okrutan, ali on to nije. *Postoje situacije kod kojih se mora odmah na samom početku energično zahvatiti da bi se mnogo veće krvoproliće kasnije izbjeglo!* Podsjeća pri tom na svoje odluke u lipnju 1934.³⁸ Tu bi stara Njemačka počinila strašne pogreške. Spominje samo dvoje: Lotaringiju i socijalnu demokraciju. Bismarck je namjeravao da intervenira, ali bi to bilo već teško s onim sredstvima s kojima je raspolagao. Osim toga, tadašnjoj je državi nedostajala mogućnost da on proдре sa svojim mišljenjem. No Bismarcku je prije svega nedostajao i nazor na svijet. On, Hitler, odlučio je da uvijek, kad se takvo pitanje pred njim postavi, *intervenira beskompromisno* da bi postigao minimum u prolijevanju krvi. Svakako postoje ljudi koji nisu zato da ih se uvrsti u državni okvir. To su pravi zločinci, nesocijalni elementi, koji se ni odgojem, poučavanjem i zatvorom ne mogu dovesti na bolji put. Ima zaista stotine tisuća zločina, no njih ne počinje isto toliki broj zločinaca. Postoje tisuće koje se uvijek iznova, često 10 i 20 puta, pojavljuju pred sudom i uvijek se iznova podvrgavaju preslušavanjima. Državni tužioci i branitelji žive od njih. Te i takve ljude pridobiti za društveni poredak ili ih čak oduševiti za uređenu državu potpuno je besmisleno. Oni su u zdravom društvu samo nametnici i žive isključivo od toga da uredne ljude izrabljuju. Od njih se ne može očekivati da prihvate državu koja traži red i disciplinu. Tu se može samo jedno učiniti: *da ih se uništi!* Država ima na to pravo, jer je zločin štedjeti kukavice, ako na drugoj strani poštene i vrijedni ljudi izlažu na frontu svoje živote. *Njih treba ukloniti ili ih — ako nisu opasni za svakoga — zatvoriti u koncentracione logore, iz kojih se ne smiju nikada više pustiti!*

Kvaternik potvrđuje da je ustaška vlada od prvog dana u takvom duhu postupala. Da to nije učinila, bilo bi joj sada pri nemirima od 21. i 22. srpnja (tako u tekstu, B. K.) teško. Većina nepouzdanih elemenata nalazi se onkraj brave. Ako Hrvatska želi biti straža Evrope na Balkanu — riječi su Sl. Kvaternika — onda mora biti tvrda srca, a Hitler je dodao da je mekoća najveća okrutnost.

Na pitanje o mladim hrvatskim oružanim snagama, Kvaternik je odgovorio da se one — zahvaljujući suradnji njemačke vojske — dobro razvijaju i da je s njima vrlo zadovoljan. Zajedno s generalom Glaise-Horstenauom prisustvovao je u Varaždinu paradi dobrovoljaca za borbu protiv boljševizma i mora reći da je na prvi pogled uočio koliko su te jedinice prožete novim duhom. U Hrvatskoj nema društvenog sloja — uvjeravao je Kvaternik — koji ne bi čitavim svojim srcem volio Führera. Ondje su na toj paradi stajali ljudi iz Bosne, njih 500 u civilu, i Führer bi trebao vidjeti s kakvim su oduševljenjem klicali kad je Kvaternik nakon održanog govora uzviknuo »Heil« za Führera. Bosanci su složni kao jedan čovjek, bez obzira da li su katolici ili muslimani: oni sigurno nisu Slaveni. Hitler je tu ubacio da mu je ta sredina iz njegove mladosti i njegova historijskog razvoja poznata. Uvjeren je da su Hrvati pravi narod vojnika i zato misli da će se oni u Njemačkoj kod njemačkih vojnika

³⁸ Prilikom tzv. puča majora Röhma.

vrlo dobro osjećati. No postoji teškoća za Hrvate — nastavio je Kvaternik — i to u činjenici što Talijani traže i za njih organiziranje jedne legije dobrovoljaca. Kvaternik se boji da takva legija ne bi nikada tamo dospjela, jer bi se već i prije transportiranja razbježala. Talijani su ga zamolili da pošalje bar jedan bataljon koji bi oni motorizirali. Hrvatska vlada, međutim, zastupa mišljenje da dobrovoljci pripadaju Osovini i da je Njemačka ta koja vodi rat protiv boljševizma.

Samo jedan — po mišljenju Hitlera — može voditi tu borbu. Ta borba koja zahtijeva takvu nečuvenu organizaciju za jedinice i njihovo snabdijevanje iz pozadine može se voditi i okončati samo pod jednim jedinstvenim vodstvom. Hrvati moraju od njemačke strane jedno znati, i to da Njemačka nije nikada ljubomorna. Oni mogu postupati onako kako smatraju da je ispravno; jer Njemačka — riječi su Hitlera — nema nikakvih političkih ambicija. Ona, dakako, ima privredne interese, pa Hitler misli da će se oba naroda utoliko više stapati, ukoliko će imati manje političkih ambicija. Jugoslaveni su, međutim, bili sasvim poludjeli. Za njih nije bilo boljeg partnera od Njemačke. Njemačka nije otkupljivala njihove proizvode bezvrijednim devizama nego vrijednom i stvarnom robom. Kao divovski potrošač, Njemačka ima najidealnija svojstva da bude dobar trgovinski partner. A i Hrvati će to brzo zapaziti. Veliki proizvođač, Njemačka je, za razliku od Engleza koji hoće isključivo da prodaju, također i velik potrošač. Njemu (Hitleru) je još danas zagonetno, kako su Jugoslaveni mogli počinuti takvu ludost.

Kvaternik je odmah dao svoje tumačenje: Srbi su skroz na skroz Bizantinci i kao takvi mrze sve što je povezano s Njemačkom i njemačkom kulturom. Njega (Kvaternika) osobno su mrzili zato jer je bio germanofilski orijentiran. Velika opasnost leži u tome ako se taj bizantinski blok protegne od Jadrana do Dunava i njegova je želja da Njemačka nikada ne povuče svoje jedinice iz Srbije. Tu se mora provesti odvajanje od sjevera prema jugu.

Hitler ga je umirio izjavivši da je Njemačka zainteresirana za Dunav. Kao što je poznato — rekao je on — Englezi su na početku rata pripremali dalekošežno razaranje. Da je ono uspjelo, bio bi zatvoren čitav dunavski put, a Kvaternik je tu ubacio primjedbu da je dolina Morave kao veza između Njemačke i Hrvatske veoma važna. No, sretan je — nastavio je Hitler — što je uspjelo rađanje hrvatske države. Sasvim lako to nije bilo, jer je Njemačka vezana na sve strane. Moćno ju je Mongolstvo pritiskalo. Kako tadašnji školski udžbenici nisu još ništa znali o rasnoj teoriji, nije se ni imala jasna slika o rasnom sastavu današnje Rusije. Ako je slika zarobljenika mjerodavna, tada se današnji ruski narod sastoji od 70 do 80 posto Mongola. To su sve mali ljudi; među njima i po koji slavenski tip, a također i malo tipova druge rasne pripadnosti.

Ta je slika — primjećuje Kvaternik — sasvim drukčija od one iz svjetskog rata. Tada je masu ruskih armija sačinjavao ruski seljak.

No njih je boljševizam likvidirao — primijetio je Hitler. U Litvi se moglo ustanoviti kako su to boljševici provodili. Drugog dana pošto su tamo ušli, naredili su trgovcima da u sedam sati izjutra izađu na ulice da ih očiste. Na uglovima ulica stajali su mitraljezi kojima su te ljude postreljali, a zatim su židovski komesari preuzeli trgovine.

Židovi su taoci čovječanstva — riječi su Hitlera. Ne samo Litvanci nego i Estonci i Letonci provode sada svoju osvetu nad njima. Sovjeti su iz svih tih predjela protjerali djecu; no karakteristično i neprotumačivo je pri tom ipak to da su to isto proveli i u nekim vlastitim područjima. Kad bi Židovi imali slobodne ruke, kao u sovjetskom raju, ostvarili bi najluđe planove. Tako je Rusija postala za čovječanstvo žarište kuge. Pokoravajući se nuždi, on je prije dvije godine donio odluku da korača zajedno s Rusijom.³⁹ Nije, doduše, nikada mislio da je zajednički život sa Sovjetskim savezom moguć, ali je barem pokušao da žive jedni pored drugih. To se, međutim, pokazalo nemogućim. Boljševici su svaki dogovor prekršili. Već način kako su preuzeli baltičke države, kako su iznenada zatražili čitavu Litvu protivno dogovoru, kako su zatim, u času kad su se njemačke snage nalazile na Zapadu a u Istočnoj Pruskoj stajale samo tri divizije, koncentrirali u baltičkim državama 22 divizije, kako su postupali sa Fincima, sve je to dokaz da je suradnja s njima bila nemoguća...⁴⁰

Jer, ako samo i jedna država, iz bilo kojih razloga, podnosi kod sebe jednu židovsku obitelj, ta će postati leglo zaraze za novo razorno djelovanje. Ne bude li više Židova u Evropi, više ništa neće narušavati slogu evropskih država. Svejedno je kamo se Židovi šalju, u Sibir ili na Madagaskar.⁴¹ On (Hitler) upravit će takav zahtjev svakoj državi i posljednja država u kojoj će se još Židovi držati bit će Mađarska. Toj će državi morati uputiti jedan opći međuevropski zahtjev da se pokori toj gvozdenoj volji Evrope.

Tako je Hitler zaključio razgovor s Kvaternikom. Zatim se u većem krugu, u Kasinu, uglavnom govorilo o vojnim pitanjima. Karakterističan je dio razgovora koji se odnosio na strukturu evropskih država. Oštrim riječima je Hitler žigosao feudalni sistem u Mađarskoj i pri tom primijetio da u tome leži razlog zašto Mađarska osjeća simpatije za Poljsku i Englesku. I ondje jedan uski vladajući sloj gospodari zemljištem i bogatstvima zemlje. On je uvjeren da će Mađarska zbog takve strukture propasti.⁴²

Drugog dana, 22. srpnja, Kvaternika je primio i Göring, a zatim je obišao jedan 'odsjek fronta (kod Kijeva). 24. srpnja na večer vratio se avionom u Zagreb.

---

³⁹ Poznati ugovor o nenapadanju Ribbentrop—Molotov od 23. kolovoza 1939. i drugi instrumenti.

⁴⁰ Ovdje nedostaje jedna stranica originala.

⁴¹ Već je bio napušten plan o preseljavanju Židova na otok Madagaskar i Hitler je pristupio »Konačnom rješenju« (Endlösung), tj. fizičkom istrebljenju Židova po čitavoj Evropi.

⁴² DNB je 21. VII donio kraći komunike o Kvaternikovu prijemu u Führerovom Glavnom stanu (Hrvatski narod, Zagreb 23. VII 1941).

Prije nego što je Kvaternika primio Hitler bio je kraće vrijeme kod Ribbentropa.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA XXIII—XXIV

1970—71

Redakcioni odbor:

IVAN KAMPUŠ
OLEG MANDIĆ
BERNARD STULLI
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

Izdaje
Povijesno društvo Hrvatske
Zagreb